

**Οι πολλαπλές όψεις μιας ιστορίας: μικρασιατικός πόλεμος,
ξεριζωμός, νέα πατρίδα**

Ζέτα Παπανδρέου, Μαρία Βλαχάκη

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή.....	σ. 4	
1. Αφόρμηση - Συζήτηση στην τάξη.....	σ. 9	
2. Παρουσίαση από τον/την εκπαιδευτικό βασικών ιστορικών γεγονότων και εξελίξεων.....	σ. 9	
3. Επεξεργασία από ομάδες μαθητών / τριών των θεματικών ενοτήτων και ανακοίνωση στην ολομέλεια της τάξης των σκέψεων και των συμπερασμάτων κάθε ομάδας.....	σ. 10	
ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ		
3.1. Α΄ ΟΜΑΔΑ- 1 ^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	σ. 11	
«Η Σμύρνη πριν την καταστροφή: Συνύπαρξη διαφορετικών εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων»		
3.2. Β΄ ΟΜΑΔΑ- 2 ^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	σ. 15	
«Όψεις από τη ζωή των Ελλήνων στρατιωτών κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής εκστρατείας»		
Γ΄ ΟΜΑΔΑ- 3^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ		
«Πολεμικοί ζωγράφοι, οι πολεμικοί ρεπόρτερ των αρχών του 20ου αιώνα»		σ. 18
3.4. Δ΄ ΟΜΑΔΑ- 4 ^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	σ. 20	
«Πρόσφυγες. Δημιουργώντας τη νέα Πατρίδα»		
3.5. 5 ^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	σ. 23	
«Προσεγγίζοντας το προσφυγικό ζήτημα σήμερα»		
4. Ώρα για δράση.....	σ. 25	
Υλοποίηση έρευνας με θέμα την τοπική ιστορία μιας προσφυγικής γειτονιάς. Επίσκεψη σε αρχεία και τοπικά μουσεία.		
Γλωσσάρι.....	σ. 33	
Βιβλιογραφικές πηγές	σ.35	
Προτεινόμενες Ψηφιακές Πύλες για αναζήτηση επιπλέον υλικού.....	σ. 37	

Παράρτημα

α) Μετάφραση του φιλμ, George Magarian, «Πρόσφυγες του 1922. Σμύρνη. Αθήνα. Πειραιάς».....σ. 38

β) Χρήσιμα δωρεάν ψηφιακά εργαλείασ. 41

Εισαγωγή

Ο παρόν **Θεματικός Φάκελος** αποτελεί μέρος του παραδοτέου υλικού στο πλαίσιο του έργου με «Κινηματογράφος και νέες τεχνολογίες στην εκπαίδευση: Εκπόνηση και εφαρμογή ενός συνεκτικού πλαισίου δράσεων για την αναβάθμιση της διδασκαλίας της Ιστορίας». Ακρωνύμιο ΚΙ.ΝΕ.Τ.Ε.

Δημιουργοί: Ζέτα Παπανδρέου, Μαρία Βλαχάκη

Στο πλαίσιο του θεματικού φακέλου «Οι πολλαπλές όψεις μίας ιστορίας: μικρασιατικός πόλεμος, ξεριζωμός, νέα πατρίδα» οι μαθητές ενθαρρύνονται να αξιοποιήσουν οικείες στους ίδιους γνώσεις και εμπειρίες από την οικογενειακή και τοπική ιστορία. Η προσέγγιση του παρελθόντος είναι αναδρομική με αφετηρία το παρόν. Η σύνδεση παρελθόντος και παρόντος κινητοποιεί τους μαθητές να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία της ιστορικής διερεύνησης.

Ο θεματικός φάκελος περιλαμβάνει δραστηριότητες που επιτρέπουν την εξέταση του ευρύτερου ιστορικού πλαισίου το οποίο στοιχειοθετεί την Ελλάδα του Μεσοπολέμου αλλά και την ανάδυση όψεων της μικροϊστορίας. Οι μαθητές/-τριες ενθαρρύνονται μέσω της επεξεργασίας πρωτογενών και δευτερογενών πηγών, γραπτών και οπτικοακουστικών (ντοκιμαντέρ – τραγούδια) που έχουν συγκεντρωθεί από το διαδίκτυο και από βιβλία (σχολικά εγχειρίδια, βιβλία Ιστορίας, λευκώματα, λογοτεχνικά κείμενα, μαρτυρίες) να παρουσιάσουν όψεις από:

- τη Σμύρνη πριν την καταστροφή (συνύπαρξη διαφορετικών εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων)
- τη ζωή των στρατιωτών
- στιγμιότυπα από τη συμμετοχή του πολεμικού κινηματογραφιστή Γ. Προκοπίου στη μικρασιατική εκστρατεία
- την εγκατάσταση των προσφύγων στη νέα πατρίδα.

Επιπρόσθετα οι μαθητές/-τριες καταγράφουν τις δικές τους μαρτυρίες για την προσφυγιά στην περιοχή τους μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, αξιοποιούν διαφορετικές φωτογραφικές και γραπτές πηγές και δημιουργούν τις δικές τους ταινίες.

Επιστρέφοντας ξανά από το παρελθόν στο παρόν εξετάζονται ζητήματα που αφορούν στις σύγχρονες προσφυγικές ροές. Οι μαθητές ευαισθητοποιούνται και συζητούν για τη σημασία της αποδοχής του εθνοπολιτισμικού «άλλου» και την αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ασύλου στους πρόσφυγες. Γνωρίζουν και κατανοούν με κριτική σκέψη τον κόσμο κι αναγνωρίζουν τη σημασία αξιών όπως η δικαιοσύνη, η ισότητα, ελευθερία έκφρασης της πολιτισμικής ετερότητας.

Η μέθοδος που ακολουθείται είναι βιωματική, ανακαλυπτική, διερευνητική. Οι μαθητές/-τριες συνεργάζονται μεταξύ τους και αλληλεπιδρούν αναπτύσσοντας ενσυναίσθηση και σεβασμό στις διαφορετικές οπτικές.

Συνάφεια του θεματικού φακέλου με το ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας (ΦΕΚ Β΄ 5233/11-11-2021)

Το εν λόγω εκπαιδευτικό υλικό εκπονήθηκε προκειμένου να υποστηρίξει τη φιλοσοφία καθώς και τους σκοπούς - στόχους της διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας στο Δημοτικό Σχολείο σύμφωνα με τα οριζόμενα από το θεσμικό πλαίσιο και τα σχετικά Προγράμματα Σπουδών (ΦΕΚ τ. Β΄/ 1963/14.05.2021) <http://iep.edu.gr/el/nea-programmata-spoudon-arxiki-selida> & <http://iep.edu.gr/el/nea-ps-provoli> (Ανακτήθηκε 26/2/2022)

Αφού λάβαμε υπόψη τη φιλοσοφία της «αρχιτεκτονικής των ΠΣ που βασίζεται στο μοντέλο του δικτύου, διασφαλίζοντας συνεκτικούς δεσμούς εντός και μεταξύ των γνωστικών αντικειμένων αλλά και μεταξύ γνωστικών πεδίων, καθώς και την ανάγκη συνδέσεων μεταξύ των τάξεων»,¹ εστίασαμε στις βασικές αρχές των ΠΣ Ιστορίας για το Δημοτικό Σχολείο, και στο γενικό σκοπό της διδασκαλίας του μαθήματος, δηλαδή την *ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης που συνδέεται «με τη γνώση σημαντικών ιστορικών γεγονότων, φαινομένων και εξελίξεων και την κατανόηση των αλλαγών που υφίστανται οι ανθρώπινες κοινωνίες με την εξέλιξη του χρόνου» – και την καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης που συνδέεται «με την κατανόηση της δράσης των ανθρώπων σε συγκεκριμένες καταστάσεις και τη διαμόρφωση αξιών και στάσεων που οδηγούν στην εκδήλωση υπεύθυνης συμπεριφοράς στο παρόν και το μέλλον και την καλλιέργεια της ιστορικής συνείδησης των μαθητών».* Ιδιαίτερως έμφαση δώσαμε στην *καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, των επικοινωνιακών και ερευνητικών δεξιοτήτων, αλλά και την ενεργοποίηση του συναισθήματος και της φαντασίας των μαθητών και μαθητριών.* Παράλληλα *μεριμνήσαμε για τη δημιουργία περιβαλλόντων καθοδηγούμενης μάθησης, αυτενέργειας, συνεργατικής δράσης σε ομάδες, διερευνητικής μάθησης, βιωματικής προσέγγισης, συνεργατικής επίλυσης προβλήματος, επικοινωνιακής προσέγγισης, και μετασχηματιστικής λογικής.*

Ειδικότερα, ο θεματικός φάκελος παρουσιάζει συνάφεια με τις ακόλουθες διδακτικές ενότητες του προγράμματος σπουδών:

- α. Ο ελληνισμός της Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης- Η Μικρασιατική Εκστρατεία και η Μικρασιατική Καταστροφή (1919 - 1922).
- β. «Η περίοδος του Μεσοπολέμου» (Π.Σ., σ. 75-76).

¹ <http://iep.edu.gr/el/nea-programmata-spoudon-arxiki-selida> (Ανακτήθηκε 26/2/2022)

Πολυτροπική σύνδεση του θεματικού φακέλου με το Πρόγραμμα Σπουδών

Με βάση την κατεύθυνση που δίνεται στα ΑΠΣ του Δημοτικού Σχολείου για τη διδασκαλία της ιστορίας και της τοπικής ιστορίας (ΦΕΚ τ. Β' / 1963/14.05.2021) οι ειδικότεροι στόχοι αναπτύσσονται σε πεδία, όπως: Παιδαγωγική - Κριτική Σκέψη, Επιστημονικότητα – Διαθεματικότητα, Νέες Τεχνολογίες, Πολιτισμός, Έρευνα. Ενώ, παράλληλα, επιδιώκεται η πλαισιωμένη μάθηση, η σύνδεση με την κοινότητα, καθώς το project συνδέει το γνωστικό αντικείμενο της ιστορίας με την ευρύτερη ζωή των μαθητών/τριών, την τοπική και την ευρύτερη κοινότητα, ενσωματώνοντας στοιχεία της σύγχρονης καθημερινής τους ζωής, ώστε να καλλιεργούν την αποδοχή και την κατανόηση μέσα από τη συλλογικότητα και η συμπερίληψη.

Με βάση τα Προγράμματα Σπουδών και τον άξονα «Έρευνα» λαμβάνει χώρα «άσκηση στην επιτόπια (ή και ψηφιακή πρόσβαση) για την άντληση ιστορικών στοιχείων που διαθέτουν μουσεία, τόπους μνήμης, ιστορικά αρχεία, βιβλιοθήκες, γνώση μέσω της διερευνητικής μάθησης με τρόπο κριτικό και δημιουργικό, αναστοχαστική μελέτη ιστορικών πηγών και να επεξεργασία του υλικού τους, για την εξαγωγή συμπερασμάτων» .

Συγκεκριμένα, οι μαθητές / τριες υλοποιούν έρευνα πεδίου (αναγνώριση της περιοχής, εργασία στο πεδίο, εργασία στο σχολείο), με θέμα την ιστορία μιας προσφυγικής γειτονιάς. Ως προϋπόθεση κρίνεται η πραγματοποίηση επισκέψεων σε αρχεία και τοπικά μουσεία (Μουσείο Μικρασιατικού Πολιτισμού Δήμου Αιγάλεω, Μουσείο «Φιλίω Χαιδεμένου», Βιβλιοθήκη Ένωσης Σμυρναίων).

Γενικοί στόχοι του Θεματικού Φακέλου «Οι πολλαπλές όψεις μίας ιστορίας: μικρασιατικός πόλεμος, ξεριζωμός, νέα πατρίδα»

Οι μαθητές / τριες:

- να συνθέτουν ιστορικό περιεχόμενο από πηγές και τεκμήρια
- να παρουσιάζουν τη δουλειά τους, να συζητούν και να αναπροσαρμόζουν τα αποτελέσματά τους
- να συμμετάσχουν σε έρευνα πεδίου και να ανασυνθέτουν ιστορικό περιεχόμενο
- να αξιοποιούν και να συσχετίζουν πολυτροπικές πηγές
- να δημιουργούν πρωτότυπο υλικό με βάση τις δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαν
- να εξοικειωθούν με την «ανάγνωση» μιας εικόνας/ οπτικού υλικού- σε πρώτο επίπεδο (παρατήρηση, ανάλυση), σε δεύτερο επίπεδο (συμβολισμοί, σημασίες, σύνδεση με ιστορικό χωροχρόνο και κοινωνικό συγκείμενο) και σε τρίτο επίπεδο (ερμηνεία, αναστοχασμός, προεκτάσεις διασύνδεση με άλλο οπτικό, μιντιακό, κειμενικό υλικό)
- να εξοικειωθούν με την αξιοποίηση ελεύθερων στη χρήση εφαρμογών ψηφιακών εργαλείων
- να δημιουργήσουν πρωτότυπο υλικό (βίντεο, κόμικς, ψηφιακή αφήγηση, εικαστική / καλλιτεχνική έκφραση) με βάση πρωτογενείς / δευτερογενείς πηγές και την έρευνα που υλοποίησαν

- να παράγουν ιστορική γνώση αναλύοντας και συγκρίνοντας γραπτές, φωτογραφικές και προφορικές μαρτυρίες

Ειδικοί στόχοι του Θεματικού Φακέλου «Οι πολλαπλές όψεις μίας ιστορίας: μικρασιατικός πόλεμος, ξεριζωμός, νέα πατρίδα»

Οι μαθητές / τριες:

- να κατανοήσουν τις πολιτικές / γεωστρατηγικές συνθήκες στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο την περίοδο 1914 έως 1923
- να γνωρίσουν τη Συνθήκη των Σεβρών και τη Συνθήκη της Λοζάνης
- να ενημερωθούν για την οικονομική, πολιτική και κοινωνική ζωή στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου
- να κατανοήσουν στοιχεία για τη συνύπαρξη εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων στη Σμύρνη πριν τη Μικρασιατική Καταστροφή
- να ενημερωθούν για τις συνθήκες ζωής, τις σκέψεις και τα συναισθήματα στρατιωτών που είχαν συμμετοχή στη Μικρασιατική εκστρατεία
- να ευαισθητοποιηθούν σε ζητήματα αποτύπωσης ιστορικών γεγονότων με τρόπους που πλέον η τεχνολογία έχει ξεπεράσει (ζωγραφικοί πίνακες πολεμικών ανταποκριτών)
- να κατανοήσουν τις συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής
- να αντιληφθούν τις συνθήκες ζωής των προσφύγων της μικρασιατικής καταστροφής στη «μητέρα – πατρίδα»
- να αντιληφθούν τη σημασία του όρου πρόσφυγας, καθώς και τις δυσκολίες διαχείρισης του προσφυγικού ζητήματος
- να αναφέρουν και να εντοπίσουν περιοχές στην Ελλάδα όπου εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες
- να αξιοποιήσουν την τοπική και την οικογενειακή ιστορία συλλέγοντας μαρτυρίες οι οποίες εμπλουτίζουν την ιστορική αφήγηση και συνδέουν τη γενική ιστορία με το προσωπικό, οικείο παρελθόν
- να κατανοήσουν κοινές δυσκολίες και συναισθήματα των προσφύγων της Μικράς Ασίας και των σύγχρονων προσφύγων
- να επισκεφτούν φυσικά ή διαδικτυακά προσφυγικές γειτονιές, και να συζητήσουν ιστορικές μαρτυρίες του παρελθόντος
- να ευαισθητοποιηθούν για το προσφυγικό ζήτημα σήμερα
- να συζητήσουν για τις όψεις που αποκτά το προσφυγικό ζήτημα στα σημερινά χρόνια και να μετασχηματίσουν στερεοτυπικές αντιλήψεις και στάσεις για τους πρόσφυγες και γενικότερα τους εθνοπολιτισμικά «άλλους»
- να συζητήσουν τους προβληματισμούς που προέκυψαν από τις επιμέρους δραστηριότητές τους και να συνθέσουν μια συλλογική αφήγηση με τη χρήση νέων τεχνολογιών (video, animation, graphic

novel), η οποία με τη βοήθεια κινηματογραφιστών θα οδηγήσει στην παραγωγή μιας κινηματογραφικού τύπου πρωτότυπης αφήγησης

- Να δημιουργήσουν μια μαθητική ταινία με τη σύνθεση «υλικού» που έχει προκύψει κατά τη διάρκεια της υλοποίησης των δραστηριοτήτων του θεματικού φακέλου, π.χ. από τη βιωματική εμπειρία του χώρου (προσωρινή έκθεση φωτογραφιών και αποσπασμάτων μαρτυριών ή άλλων πρωτογενών πηγών / παιχνίδια ρόλων / «ομαδικό γλυπτό», performances με μουσική υπόκρουση αυτοσχέδια μαθητικά μουσικά κομμάτια)
- να συνεργαστούν με ειδικούς κινηματογραφιστές, ώστε η ιστορική γνώση που απέκτησαν να μετασχηματιστεί σε κινηματογραφικού τύπου αφήγηση

1. Αφόρμηση - Συζήτηση στην τάξη

Κεντρικό ερευνητικό ερώτημα: «100 χρόνια από τη μικρασιατική καταστροφή: Τι γνωρίζουμε για τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο 1919 – 1922;».

α. Οι μαθητές/-τριες κι ο/η εκπαιδευτικός συζητούν για τις προηγούμενες γνώσεις τους σε σχέση με τους πρόσφυγες, τις σύγχρονες προσφυγικές ροές, το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα στο παρόν. Αναδεικνύονται επιπρόσθετα τυχόν στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους πρόσφυγες.

Με κεντρική έννοια τη λέξη πρόσφυγας και με καταιγισμό ιδεών δημιουργείται στην ολομέλεια της τάξης ένας αρχικός εννοιολογικός χάρτης.

β. Έχοντας ως κύριο ερώτημα «σε ποιες περιοχές εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή;» οι μαθητές /-τριες διερευνούν τις ονομασίες περιοχών στην Αθήνα / Θεσσαλονίκη ή και σε άλλες πόλεις όπου εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Ενδεικτικοί προσφυγικοί οικισμοί: Νέα Φιλαδέλφεια, Νέα Σμύρνη, Νέα Ιωνία, Νέα Ερυθραία. Πραγματοποιείται συζήτηση για το πώς πήραν το όνομά τους και στη συνέχεια ακολουθεί σχετική παρουσίαση των περιοχών εγκατάστασης σε σύγχρονο χάρτη της Ελλάδας.

2. Παρουσίαση από τον/την εκπαιδευτικό βασικών ιστορικών γεγονότων και εξελίξεων.

Ο εκπαιδευτικός αξιοποιεί φωτογραφικό υλικό και χάρτες για την κατανόηση των πολιτικών – γεωστρατηγικών συνθηκών οι οποίες επικρατούσαν στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, όπως, επίσης, και μετά το τέλος του Ελληνοτουρκικού Πολέμου 1919 – 1923. Ειδικότερα, οι μαθητές /-τριες παρατηρούν χάρτες στους οποίους αποτυπώνονται: 1^{ον}) Τα ελληνικά εδάφη σύμφωνα με τη Συνθήκη των Σεβρών, 2^{ον}) Η μικρασιατική εκστρατεία και η γραμμή υποχώρησης του ελληνικού στρατού και 3^{ον}) Τα ελληνικά εδάφη σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λοζάνης.

- Οι μαθητές/-τριες κατασκευάζουν ιστορική γραμμή (ή τον δικό τους ιστορικό χάρτη) με τα κυριότερα γεγονότα της μικρασιατικής εκστρατείας προσθέτοντας χρονολογίες και φωτογραφίες. Βασικές χρονολογίες και ιστορικά γεγονότα τα οποία πρέπει να συμπεριλάβουν στην παρουσίασή τους είναι τα ακόλουθα: Μάιος 1919 (Ελληνικός στρατός στη Σμύρνη), Αύγουστος 1920 (Συνθήκη των Σεβρών), Αύγουστος 1921 (Ο ελληνικός στρατός σταματάει την προέλαση), Αύγουστος 1922 (Η Σμύρνη καίγεται. Μικρασιατική καταστροφή), 1923 (Συνθήκη Λοζάνης), Αύγουστος 1936 (Δικτατορία Μεταξά). Εναλλακτικά κατασκευάζουν ψηφιακές χρονογραμμές στον υπολογιστή. Βλ. δωρεάν ψηφιακή εφαρμογή όπως το **padlet**, **timetoast**, ή τα **γραφικά smart art** π.χ. με το **power point** λογισμικού **office** του υπολογιστή. [Οδηγός δημιουργίας χρονογραμμών του Δ. Γκόντζου-
eclass.edc.uoc.gr](https://eclass.edc.uoc.gr)

Στη συνέχεια δημιουργούν εννοιολογικό χάρτη με τις βασικές έννοιες που αφορούν την Ελλάδα του Μεσοπολέμου και τον παρουσιάζουν στην ολομέλεια της τάξης. Βλ. για ψηφιακό εννοιολογικό χάρτη (Mind Map): Mindomo (<https://www.mindomo.com/>) και Mindmeister (<https://www.mindmeister.com/>).

Λέξεις και φράσεις – κλειδιά: πολιτική αστάθεια, πολιτεύματα, ανταλλαγή πληθυσμών, διεθνής οικονομική κρίση του 1929, πολιτική κατάσταση στην Ευρώπη. Η δημιουργία εννοιολογικού χάρτη χρησιμοποιείται και ως δραστηριότητα αρχικής αξιολόγησης. Με την ολοκλήρωση όλων των φύλλων εργασίας θα είναι εφικτή η διαμορφωτική αξιολόγηση.

3. Επεξεργασία από ομάδες μαθητών / τριών των θεματικών ενότητων και ανακοίνωση στην ολομέλεια της τάξης των σκέψεων και των συμπερασμάτων κάθε ομάδας.

Ειδικότερα οι θεματικές ενότητες είναι οι ακόλουθες:

- Η Σμύρνη πριν την καταστροφή: Συνύπαρξη διαφορετικών εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων
- Όψεις από τη ζωή των Ελλήνων στρατιωτών κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής εκστρατείας
- Πολεμικοί ζωγράφοι, οι πολεμικοί ρεπόρτερ των αρχών του 20ου αιώνα
- «Πρόσφυγες. Δημιουργώντας τη νέα Πατρίδα»
- «Προσεγγίζοντας το προσφυγικό ζήτημα σήμερα».

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

3.1. Α΄ ΟΜΑΔΑ- 1^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Η Σμύρνη πριν την καταστροφή: Συνύπαρξη διαφορετικών εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων»

Επιμέρους ερευνητικό ερώτημα: Πώς ήταν η ζωή στη Σμύρνη πριν την καταστροφή;

1^η δραστηριότητα

Παρατηρώντας το χάρτη που ακολουθεί, μπορείς να αναφέρεις ποιες συνοικίες διαπιστώνεις ότι υπήρχαν στο κέντρο της Σμύρνης;

Σμύρνη (1922), Γκάιλς Μίλτον, Χαμένος παράδεισος: Σμύρνη 1922, Μίνωας, Αθήνα 2010, σ. 17.

.....	συνοικία
.....	συνοικία
.....	συνοικία
.....	συνοικία
.....	συνοικία

δραστηριότητα

Παρατηρώντας τις φωτογραφίες της Σμύρνης των αρχών του 20^{ου} αιώνα που ακολουθούν, ποια στοιχεία σου δημιουργούν την εντύπωση ότι σε αυτή την πόλη έσμιγαν πολλοί διαφορετικοί πολιτισμοί;

Φωτογραφία 1 Η οδός Φράγκων που οδηγούσε στην εύπορη αρμένικη συνοικία, Γκάιλς Μίλτον, *Χαμένος παράδεισος: Σμύρνη 1922*, Μίνωας, Αθήνα 2010, σ. 163.

Φωτογραφία 2 Η προκουμαία της Σμύρνης (αρχές 20^{ου} αι.), Γκάιλς Μίλτον, *Χαμένος παράδεισος: Σμύρνη 1922*, Μίνωας, Αθήνα 2010, σ. 160.

Φωτογραφία 3 Η ελληνική αποβάθρα στη Σμύρνη την εποχή της συγκομιδής των σύκων, Γκάιλς Μίλτον, *Χαμένος παράδεισος: Σμύρνη 1922*, Μίνωας, Αθήνα 2010, σ. 160.

Φωτογραφία 4 Η τουρκική συνοικία της Σμύρνης, Γκάιλς Μίλτον, *Χαμένος παράδεισος: Σμύρνη 1922*, Μίνωας, Αθήνα 2010, σ. 163.

Φωτογραφία 5 Η ευρωπαϊκή συνοικία της Σμύρνης, Γκάιλς Μίλτον, *Χαμένος παράδεισος: Σμύρνη 1922*, Μίνωας, Αθήνα 2010, σ. 162.

Φωτογραφία 6

Το American Collegiate Institute στην αμερικάνικη συνοικία της Σμύρνης, Γκάιλς Μίλτον, *Χαμένος παράδεισος: Σμύρνη 1922*, Μίνωας, Αθήνα 2010, σ. 162.

3.2. Β΄ ΟΜΑΔΑ- 2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Όψεις από τη ζωή των Ελλήνων στρατιωτών κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής εκστρατείας»

Επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα: Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής και ποια τα συναισθήματα στρατιωτών που πήραν μέρος στη μικρασιατική εκστρατεία;

Με την έναρξη της Μικρασιατικής Εκστρατείας νέες κοπέλες από την Ελλάδα αλληλογραφούσαν τακτικά με έναν ή περισσότερους στρατευμένους. Στην αρχή η επικοινωνία ήταν αυθόρμητη, αλλά στη συνέχεια οργανώθηκε με στόχο, ώστε να εμψυχθούν όσο το δυνατόν περισσότερο οι Έλληνες που βρίσκονταν στο μέτωπο. Το παράδειγμα έδωσαν πρώτες οι αδερφές Δεσποτοπούλου, δύο νεαρά κορίτσια από τον πρώτο οργανωμένο Σύνδεσμο «Αδελφή Στρατιώτου». Μόνο οι δυο τους αντάλλαξαν περισσότερες από 2.000 επιστολές με 200 στρατιώτες.

Δραστηριότητα 1^η

Μελετάμε τα αποσπάσματα επιστολών στρατιωτών προς τις «Αδελφές του Στρατιώτου» από το βιβλίο του Φώντα Λάδη *Χαίρε μέσα από τη μάχη. Μακεδονία – Θράκη – Μικρασία 1918 – 1922* και απαντάμε στις ερωτήσεις.

Ερώτηση 1: Σε τι κλίμα έγινε η αποβίβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Απόσπασμα Α: «Σε χαιρετώ ολόγλυκα από την ωραία μας και μυρίπνοον Σμύρνην, εις ην προ δύο ημερών κατεφθάσαμεν. Ω! αδυνατώ να σοι περιγράψω την έξαλλον χαράν των γνησίων και ευγενών ελλήνων κατοίκων της πολυποθήτου ελληνικωτάτης μας Σμύρνης!!![...] Πάνταις και πάσαι έκλαιον και μας κατεφίλουσαν και μας ενηγκαλίζοντο και μας περιέπτυσον με τέτοιον ενθουσιασμόν που όλοι εκλαίγαμεν από τη τρελή χαρά μας [...] Νικολόπουλος Γ. (8.5.1919)

Ερώτηση 2: Ποιες πληροφορίες μάς δίνουν οι δύο επιστολές (Αποσπάσματα Β και Γ) για τις συνθήκες της ελληνικής προέλασης στη Μικρά Ασία;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Απόσπασμα Β: «...Τι τα θέλεις, τι τα γυρεύεις. Κακό πράγμα η μοναξιά. Θα τελειώσω το γράμμα και θα πάρω τ' άλογό μου και θα κάνω μια περιοδία στα φυλάκια του λόχου μου. Θα βραδιάσει και θα γυρίσω, θα ανάψω μια φωτιά, θα καθίσω μαζί με τους αξιωματικούς μου και σκαλίζοντας αυτή θα αρχίσουμε να λέμε ψεύτικες ιστορίες ή αληθινές με πολύ αλάτι και έτσι θα περάσει λίγο η ώρα μας. [...] Από κει και πέρα ύπνο. Κοιμάμαι όμως ύπνο ήσυχο, γιατί οι Τσέτες από τον τρόμο που έχουν πάρει δεν ξαναφανήκανε πια.» **Καρδασάκης Θεόδωρος (1.10.1920)**

Απόσπασμα Γ: «Μάχες τόσο περιπετειώδεις μα και τόσο ένδοξες [...] απελπισία κατόπιν με την αναγκασμένοι να μένουμε στο αντίσκηνο, πάνω στα ψηλότερα βουνά της Μ. Ασίας. Μέσα στην απελπιστική αυτή κατάσταση [...] άκουγε κανείς οι ατρόμητοι στρατιώτες των προηγούμενων ημερών, να φωνάζουν «Χίλιες φορές καλύτερα μάχη». Δεν αισθάνθηκα μεγαλύτερη στενοχώρια ποτέ στη ζωή μου για τα κακόμοιρα αυτά παιδιά που ζητούσαν το θάνατο στη μάχη κι όχι στο χιόνι.» **Νικολόπουλος Νίκος (28.10.1920)**

Ερώτηση 3: Με ποια προσδοκία και πίστη πολεμούν οι Έλληνες που πήραν μέρος στη Μικρασιατική Εκστρατεία σύμφωνα με το απόσπασμα της επιστολής Δ;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Απόσπασμα Δ: Αισθάνομαι τον εαυτό μου ευτυχή διότι αλληλογραφώ με μίαν αδελφήν εις ην ειν' εγκεχαραγμένον το αίσθημα της φιλοπατρίας και τρέφει αγάπην εις τους σκαπανείς του Μεγάλου, του Εθνικού μας έργου και δια τούτο είμαι βέβαιος ότι θα επετύχωμεν του σκοπού μας, θα εισέλθωμεν εξάπαντος εις την πόλιν των ονείρων μας ως Σπαρτιάται, γυναίκες και άνδρες συνεμοχθούμεν, συναγωνιζόμεθα, έχομεν κοινήν ενέργειαν [...]

3.3. Γ΄ ΟΜΑΔΑ- 3^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Πολεμικοί ζωγράφοι, οι πολεμικοί ρεπόρτερ των αρχών του 20ου αιώνα»

Επιμέρους ερευνητικό ερώτημα: Πώς έχουμε εικόνες από τις μάχες από εκείνη την ιστορική περίοδο;

Όταν ο ελληνικός στρατός αποβιβάστηκε στην προκυμαία της Σμύρνης στις 2 Μαΐου 1919, ο πολεμικός ζωγράφος που συνόδευε τους στρατιώτες ήταν ο Γιώργος Προκοπίου, ο οποίος είχε οριστεί πολεμικός κινηματογραφιστής με εντολή του αρχιστράτηγου Δ. Ι. Παρασκευόπουλου.

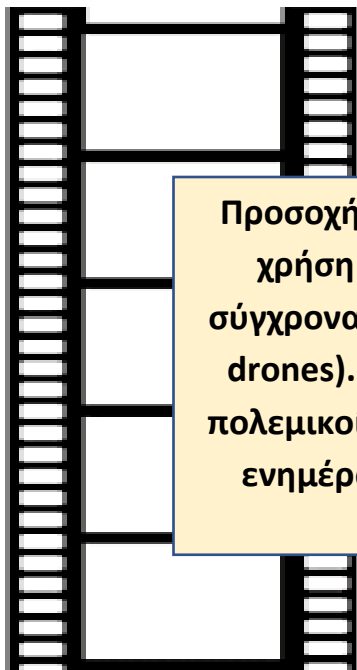
Με τη φωτογραφική μηχανή του και την κασετίνα του με πινέλα και χρώματα, άρχισε να τριγυρίζει στα μικρασιατικά χαρακώματα για να αποτυπώσει συγκλονιστικές στιγμές από το πεδίο της μάχης.

Ο πολεμικός ζωγράφος Γιώργος Προκοπίου

Εικόνα:

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CE>

Προσοχή!!! Εκείνη την εποχή ήταν περιορισμένη η χρήση των φωτογραφιών και δεν υπήρχαν τα σύγχρονα μέσα (αεροφωτογραφίες, δορυφόροι και drones). Οι ζωγραφικοί πίνακες που σχεδίαζαν οι πολεμικοί ανταποκριτές ήταν ένας ασφαλής τρόπος ενημέρωσης για τα μεγάλα πολεμικά γεγονότα.

Δραστηριότητα: Μπορείτε να διαβάσετε αποσπάσματα από το βιβλίο *«Γιώργος Προκοπίου. Ζωγραφίζοντας τον πόλεμο και την ειρήνη»*. Με έμπνευση τα κείμενα, μπορείτε να δημιουργήσετε μία δραματοποιημένη (performance) ή εικονογραφημένη αφήγηση (graphic novel). Επιπρόσθετα είναι δυνατή η αξιοποίηση του ψηφιακού εργαλείου StoryBoardThat. Η καλλιτεχνική αυτή έκφραση θα εμπεριέχει στιγμιότυπα με πρωταγωνιστή τον ζωγράφο στην πρώτη γραμμή των μαχών.

Ανέκδοτα από την πρώτη γραμμή των μαχών, Μικρασιατική Εκστρατεία 1921 – 1922

Απόσπασμα Α: «Ο Γ. Προκοπίου όταν μια εχθρική σφαίρα έριξε κάτω από την άμαξα, όπου είχε στημένη τη φωτογραφική του μηχανή κι αποθανάτιζε κάποια σκηνή μάχης έπεσε κάτω μουγκρίζοντας «με φάγανε οι Τούρκοι... χτυπήθηκα παιδιά... βοήθεια...». Όσοι ήταν κοντά του έτρεξαν και μαζί τους κι ο Άγγλος ταξίαρχος και παλιός γνώριμος του ζωγράφου, ΤΖ. Τ. Μ. Μπρίτζες, ο οποίος ήξερε από τραύματα και αμέσως του είπε «Μα αυτό δεν είναι αίμα, Γιώργη ... είναι κρασί!!!». Η σφαίρα είχε χτυπήσει το παγούρι του που ήταν εφοδιασμένο με κόκκινο κρασί... Εκτός από το άγριο τράνταγμα που τον είχε ρίξει κάτω και από τον πόνο της κρούσης, άλλη ζημιά δεν υπήρχε, ο ζωγράφος είχε «γλιτώσει παρά τρίχα».

Απόσπασμα Β: Σε μια επέλαση του τουρκικού ιππικού, όταν πια το μέτωπο κοντά στην Άγκυρα κατέρρεε, οι φαντάροι μας υποχώρησαν και το αμάξι του Γ. Προκοπίου με την κινηματογραφική του μηχανή και τον ίδιο να «γυρίζει ταινία» απόητος, βρέθηκε εκτεθειμένο μόνο του στον άδειο από Έλληνες στρατιώτες κάμπο. Ένας έφιππος και σπαθοφόρος Τούρκος έφτασε δίπλα του και τον χτύπησε. Η σπαθιά έσπασε τη μηχανή και ο ζωγράφος έπεσε μέσα στην άμαξα κάνοντας τον σκοτωμένο. Κάποια στιγμή οι γραμμές ανασυντάχθηκαν κι ο Προκοπίου κατόρθωσε να επιστρέψει στην ελληνική πλευρά, ούτε κι εκείνος θυμόταν πώς ακριβώς τα κατάφερε. Πηγή: *Άγγελος Προκοπίου, Γιώργος Προκοπίου. Ζωγραφίζοντας τον πόλεμο και την ειρήνη, Νηρέας, Αθήνα 2010, σ. 90.*

3.4. Δ΄ ΟΜΑΔΑ- 4^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Πρόσφυγες. Δημιουργώντας τη νέα Πατρίδα»

Επιμέρους ερευνητικό ερώτημα: Ποιες ήταν οι συνθήκες της ζωής των προσφύγων στη «μητέρα – πατρίδα»;

Δραστηριότητα 1η

α. Βλέπουμε το φιλμ του George Magarian «Πρόσφυγες του 1922. Σμύρνη, Αθήνα, Πειραιάς» (διάρκειας 10΄) <https://www.youtube.com/watch?v=wJPNstY079g>

β. Διαβάζουμε αποσπάσματα μαρτυριών προσφύγων από το φωτογραφικό – ιστορικό λεύκωμα «*Η Καλαμαριά στο Μεσοπόλεμο (1920 – 1940. Πρόσφυγες. Δημιουργώντας τη νέα Πατρίδα*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1998.

γ. Συμπληρώνουμε τον πίνακα Α που ακολουθεί, αξιοποιώντας πληροφορίες και από τις δύο πηγές, την ταινία και τις μαρτυρίες των προσφύγων.

Πίνακας Α	
1. Πώς μεταφέρθηκαν οι πρόσφυγες στη «μητέρα πατρίδα»;	
2. Πού έμεναν;	
3. Πώς τρεφόντουσαν;	
4. Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής στους καταυλισμούς;	
5. Πού δούλευαν;	
6. Πώς διασκέδαζαν οι οικογένειες, τα ορφανά παιδιά;	
7. Πώς ένιωθαν που αναγκάστηκαν να ζήσουν σε διαφορετικό τόπο;	

Ένα χαμένο άγνωστο φιλμ:

Πρόσφυγες του 1922
Σμύρνη, Αθήνα, Πειραιάς

George Magarian

Ο George Magarian, δημιουργός του «ντοκιμαντέρ» εποχής, γεννήθηκε το 1895 και φοίτησε στο «Αμερικανικό Κολλέγιο» στο Ικόνιο της Τουρκίας. Αργότερα, διατέλεσε διευθυντής στο παράρτημα της ΧΑΝ (Χριστιανική Αδελφότης Νέων) Ικονίου. Την περίοδο των γεγονότων στη Μικρά Ασία το 1922, κινηματογράφησε πολλές σκηνές της καταστροφής στη Σμύρνη και στη συνέχεια την εγκατάσταση των προσφύγων στον Πειραιά και στην Αθήνα.

Ακολουθούν αποσπάσματα μαρτυρίες προσφύγων.

Μαρτυρία 1: «...ήρθαμε, καθίσαμε στη Σαλαμίνα, μες στα αντίσκηνα, το 24. Δυο χρόνια καθίσαμε στα αντίσκηνα, τότε ήταν το ψωμί τρία φράγκα και το λάδι δεκαέξι. “Δεκάξι, δεκάξι, το ψωμί μου δεκάξι και το λάδι θα πετάξει”, λέγανε...». (Μαριάνθη Μητσάκη – Τσίρου)

Μαρτυρία 2: «...τα συσσίτια, θυμάμαι, πήγαιναν οι manάδες μας και τα παίρνανε σε τενεκεδάκια και τους δίνανε κάτι φασόλια βραστά, μακαρονάδες, κάνα γάλα σκόνη μας δίνανε...». (Ιωάννης Ζέρβας)

Μαρτυρία 3: «...Δρόμοι; Δεν υπήρχε δρόμος! Όλα ήταν λάσπη, χωράφια ήταν αυτά. Θυμάμαι, μικρή ήμουνα και κολλούσε το παπουτσάκι μου στη λάσπη κι η μητέρα μου μ’ έπαιρνε στην αγκαλιά και με πήγαινε σχολείο...». (Ιουλία Καζαντζίδου)

Μαρτυρία 4: «...Νερό δεν υπήρχε, δεν υπήρχανε νερά στα σπίτια, υπήρχανε κοινόχρηστες βρύσες, κάθε διακόσια – τριακόσια μέτρα μία! Όταν έβρεχε δεν μπορούσες να τις πλησιάσεις από τη λάσπη, δρόμοι φυσικά δεν υπήρχανε, ηλεκτροφωτισμός δεν υπήρχε στα σπίτια...». (Χρήστος Σίμος)

Μαρτυρία 5: Πέθανε ο πατέρας μου το 1926, μείναμε εγώ τα αδέρφια μου και η μάνα μου, χήρα. Τι να κάνουμε, πού να δουλέψουμε; Έφυγε η αδερφή μου, πήγε σ’ ένα σπίτι, κάτω στη Θεσσαλονίκη, δούλα. Τότες, δούλες τις λέγανε. Η μάνα μου ξενοδούλευε, έπλενε ρούχα [...] έφυγα από μικρός και πήγα στα ψάρια, σε καϊκι. Από εκεί και πέρα άρχισαν τα πράγματα λίγο να φτιάνουν. Λίγο...». (Εμμανουήλ Ασίκης)

Μαρτυρία 6: «...Πάσχα ξέρεις τι γινόταν εδώ στην Καλαμαριά; Πέντε, έξι φίλοι μαζί με μια λύρα, γυρνούσαν όλα τα σπίτια και κείνοι βγαίνουν με ούζο, με ό,τι είχαν να προσφέρουν. Έτσι ήμασταν εκείνα τα χρόνια, αγαπημένοι. Όλοι ήμασταν μια οικογένεια, τραγουδούσαμε με τη λύρα, μέρα – νύχτα. Ξέρεις τι γλέντια γίνονταν; Ας μην είχε ο κόσμος...». (Παναγιώτης Ευθυμιάδης)

Μαρτυρία 7: «...Έπειτα στ' απολυμαντήρια. Μας βάλαν' στη σειρά τα μικρά και τις γριές, και μας κουρεύανε. Έκλαιγα, φώναζα: ψάξε με, δεξ με, δεν έχω ψείρες! Με το ζόρι με κούρεψαν. Σα κολοκύθι με κάνανε. Πολύ καιρό μετά ντρεπόμουν να βγω στην αγορά».

(Καλλισθένη Καλλίδου, Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού)

Δραστηριότητα 2:

α. Διαβάζουμε και συζητάμε ομαδικά τις δυσκολίες που συνάντησαν οι πρόσφυγες από τον Πόντο και τη Μικρά Ασία.

β. Τις καταγράφουμε συνοπτικά στον πίνακα Β που ακολουθεί.

Πίνακας Β						
Μαρτυρία 1	Μαρτυρία 2	Μαρτυρία 3	Μαρτυρία 4	Μαρτυρία 5	Μαρτυρία 6	Μαρτυρία 7

γ. Γράφουμε στον πίνακα Γ τα συναισθήματα των προσφύγων σε κάθε μαρτυρία.

Πίνακας Γ						
Μαρτυρία 1	Μαρτυρία 2	Μαρτυρία 3	Μαρτυρία 4	Μαρτυρία 5	Μαρτυρία 6	Μαρτυρία 7

3.5. 5^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Προσεγγίζοντας το προσφυγικό ζήτημα σήμερα»

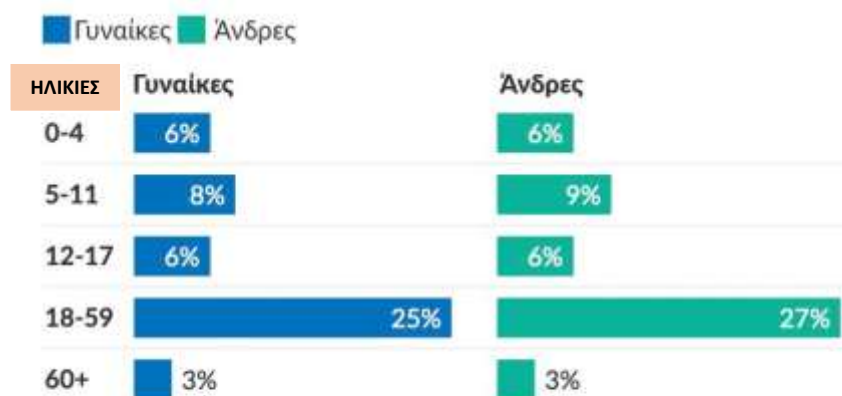
Επιμέρους ερευνητικό ερώτημα: Ποιες όψεις παίρνει το προσφυγικό ζήτημα στα σημερινά χρόνια;

Σε όλον τον κόσμο τουλάχιστον 82.400.000 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν αναγκαστεί τα τελευταία χρόνια να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. Στον αριθμό αυτό περιλαμβάνονται περίπου 26.400.000 εκατομμύρια πρόσφυγες.

Πηγή: Ύπατη Αρμοστεία, 2021

<https://www.unhcr.org/gr/%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC>

Δραστηριότητα 1: Παρατηρούμε τον παρακάτω στατιστικό πίνακα. Τι συμπεραίνουμε για τον αριθμό των παιδιών προσφύγων;

18 Ιουνίου 2020

* Τα νούμερα δεν αθροίζονται στο 100% λόγω στρογγυλοποίησης

Πηγή: UNHCR Global Trends 2020 / Υ.Α. Παγκόσμιες Τάσεις Εκτοπισμού 2020

Δραστηριότητα 2: Μπορείτε να δείτε τις παρακάτω οπτικοακουστικές πηγές από το εκπαιδευτικό υλικό της Ύπατης Αρμοστείας της Ελλάδας και να συζητήσετε:

α. Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες σήμερα;

β. Ποια ανθρώπινα δικαιώματα έχουν οι πρόσφυγες;

γ. Σε ποιο βαθμό προστατεύονται;

Πηγή 1: Η ιστορία του Ομάρ

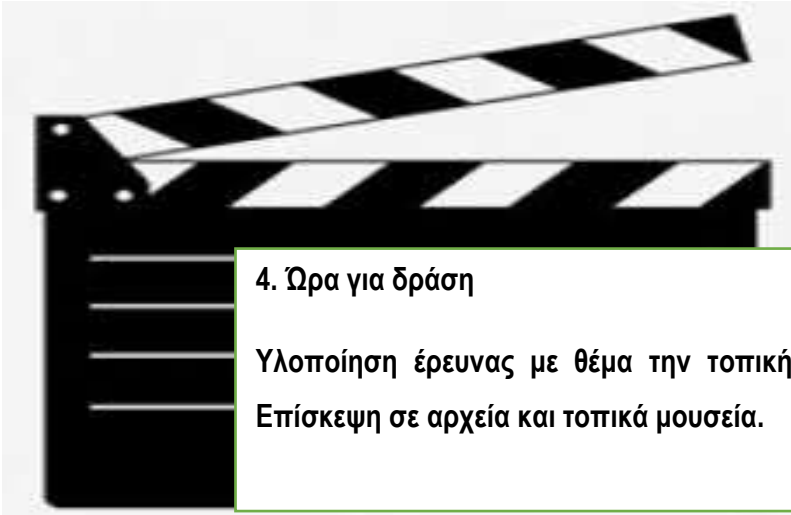
<https://www.youtube.com/watch?v=XRm0dDoV-o>

Πηγή 2: Τα δικαιώματα των προσφύγων

https://www.youtube.com/watch?v=2QuHkabkmgg&list=PLDhxOid2aiAFkB2H4yyrtHq_DKKzr4X3I&index=10

Πηγή 3: Τι είναι το άσυλο;

https://www.youtube.com/watch?v=vPOsP4NvzQk&list=PLDhxOid2aiAFkB2H4yyrtHq_DKKzr4X3I&index=8

4. Ώρα για δράση

Υλοποίηση έρευνας με θέμα την τοπική ιστορία μιας προσφυγικής γειτονιάς.
Επίσκεψη σε αρχεία και τοπικά μουσεία.

- **Μπορείτε να επισκεφθούμε:**

α) το Μουσείο Μικρασιατικού Πολιτισμού δημιουργία του Δήμου Αιγάλεω, του Δημοτικού Πολιτιστικού Οργανισμού και του Συλλόγου Μικρασιατών Αιγάλεω «Νέες Κυδωνίες». Στόχος του Μουσείου είναι να κάνει σαφές στους επισκέπτες το ιστορικό πλαίσιο της παρουσίας των Ελλήνων στη Μικρά Ασία, τη μικρασιατική καταστροφή και την εγκατάσταση των προσφύγων στον ελλαδικό χώρο και κυρίως στον πρώην συνοικισμό «Νέες Κυδωνίες» και νυν Δήμο Αιγάλεω, μέσα από τα κειμήλια που έφεραν οι πρόσφυγες μαζί τους. Τα εκθέματα του Μουσείου καλύπτουν όψεις του ιδιωτικού και του δημόσιου βίου με έμφαση το μαγείρεμα, το κέρασμα, τα επαγγέλματα, την καθαριότητα, την ένδυση.

β) το Μουσείο «Φιλίω Χαϊδεμένου» στο οποίο θα έχουμε τη δυνατότητα να γνωρίσουμε την ιστορία του ελληνισμού της Μικράς Ασίας μέσα από τα ιστορικά γεγονότα, τις προσωπικές μαρτυρίες ανθρώπων που ζούσαν εκεί, αλλά και τα αντικείμενα της καθημερινής τους ζωής. Ενδιαφέρον έχουν και τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου, «Μια βαλίτσα με αναμνήσεις. Ένα κλειδί, λίγο κανέλα και μια παλιά φωτογραφία», «Οι παππούδες μας πρόσφυγες, οι γονείς μας μετανάστες, εμείς ρασιιστές», «Σημείο μηδέν». Σε κάποια από αυτά εισάγεται η σύγχρονη προσφυγική εμπειρία, η πάλη για επιβίωση των ανθρώπων που αναγκάζονται να μετακινηθούν από την πατρίδα τους.

γ) τη Βιβλιοθήκη της Ένωσης Σμυρναίων (Καρύτση 3, Αθήνα).

- Σε ομάδες μπορούμε να κάνουμε βιβλιογραφική έρευνα και να εμβαθύνουμε σε ζητήματα που συνδέονται με τη μικρασιατική εκστρατεία, τη μικρασιατική καταστροφή, τους πρόσφυγες – κυρίως του 1922 - και την αποκατάστασή τους. Συγκεντρώνουμε φωτογραφίες από τους πρώτους προσφυγικούς καταυλισμούς και από τα προσφυγικά σπίτια που δημιουργήθηκαν στη συνέχεια. Στην ολομέλεια της τάξης μπορούμε να οργανώσουμε παρουσίαση των παραπάνω θεμάτων.

- Στη συνέχεια είναι εφικτό να υλοποιήσουμε μία έρευνα πεδίου στη Νίκαια, περιοχή στην οποία οι προσφυγικές κατοικίες εκτείνονται σε ολόκληρα οικοδομικά τετράγωνα.

Αποκτάμε μια εικόνα των προσφυγικών σπιτιών της πριν να βρεθούμε στην προσφυγική γειτονιά της Νίκαιας.

Προσφυγικά σπίτια στην Κοκκινιά που αργότερα μετονομάστηκε σε Νίκαια (φωτ.: αρχείο οικογένειας Διλιλιάν)

Πηγή: Προσφυγικά Νίκαιας, 100 χρόνια μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Σχέδια για το μέλλον με το βλέμμα στο παρελθόν, <https://www.pontosnews.gr/665765/politika-mikrasiatika/prosfgika-nikaias-100-chronia-meta-ti-mikrasiatiki-katastrofi/>

Παρατηρήρούμε στο άρθρο «Τα προσφυγικά της Νίκαιας και η διάσωσή τους» τα μονώροφα ή διώροφα σπίτια στα οποία έμεναν οι πρόσφυγες.

https://www.efsyn.gr/nisides/316853_t-a-prosfygika-tis-nikaias-kai-i-diasosi-toys

Ήταν επιτακτική ανάγκη να διασφαλιστεί κατοικία για αυτούς τους κατατρεγμένους ανθρώπους. Με συγκλονιστικό τρόπο ο ρεμπέτης Μάρκος Βαμβακάρης στην *Αυτοβιογραφία* του περιγράφει τα δεινά τους. «Έμενε ο κόσμος στα βαγόνια των σιδηροδρόμων. Έμενε εκεί που είχε καμιά αποθήκη εγκαταλειμμένη. Τσαντίρια κάνανε. Καταστροφή, μεγάλη καταστροφή. Να μην ξαναδούν τα μάτια μας τέτοια πράγματα. Το τι τραβήξαν αυτοί οι άνθρωποι δε λέγεται».

Μάρκος Βαμβακάρης, *Αυτοβιογραφία*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1978.

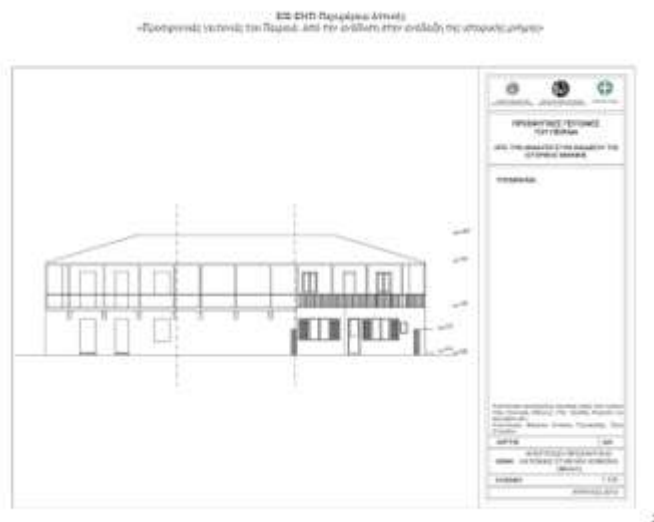
Μελετούμε αυτά τα δύο αποσπάσματα που επεξηγούν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες φτιάχτηκαν τα προσφυγικά σπίτια.

«Τα σπίτια ήταν μόνιμες κατασκευές που παρουσίαζαν ποικιλία ως προς την εξωτερική εμφάνιση και το μέγεθος. Η διανομή τους στους προσφυγικούς πληθυσμούς δεν έγινε με συστηματικό τρόπο. [...] Τα σπίτια σύντομα κατασκευάστηκαν, όμως η διανομή καθυστερούσε και κάποιες προσφυγικές οικογένειες που διέμεναν ακόμη σε σκηνές προχώρησαν σε κατάληψή τους».

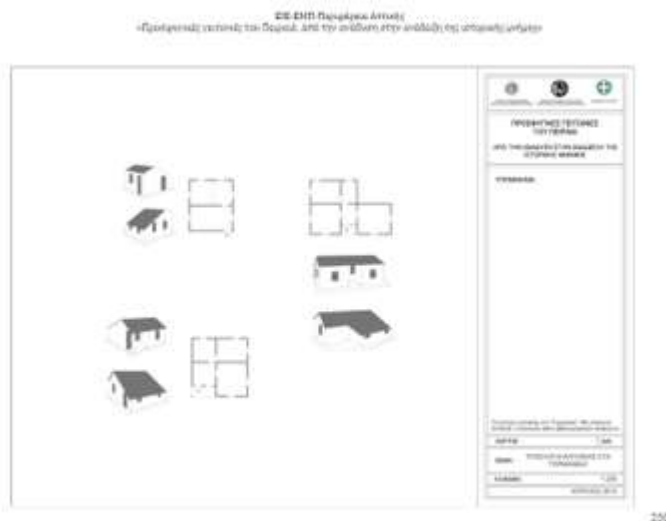
«Λίγα χρόνια αργότερα, το 1927, χτίστηκε στην Κοκκινιά (Νίκαια) άλλη μια γειτονιά με προσφυγικά που είναι γνωστή ως «τα Γερμανικά». Ονομάστηκαν «Γερμανικά» γιατί κατασκευάστηκαν με χρήματα από τη γερμανική αποζημίωση προς τη χώρα μας μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Πρόκειται για ισόγειες παράγκες – σπίτια 50 τ.μ. στα οποία εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες οι οποίοι πριν στεγάζονταν σε αποθήκες και υπόγεια εργοστάσια του Πειραιά ή ήρθαν από διάφορα μέρη της Ελλάδας. Αυτός ο συνοικισμός κάλυπτε μία έκταση περίπου 45 οικοδομικών τετραγώνων και ήταν το τελευταίο έργο της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων (Ε.Α.Π.) στην περιοχή».

Κοινωνικός και χωρικός άτλαντας του προσφυγικού Πειραιά, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (Ε.Ι.Ε) και Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (Ε.Μ.Π.), Αθήνα 2018, ημερομηνία ανάκτησης 26/4/2022, <https://www.athenssocialatlas.gr/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF/%CE%BA%>

Στα σχεδιαγράμματα αποτυπώνονται κάποια προσφυγικά σπίτια από τη Νίκαια (Νέα Κοκκινιά).

Αποτύπωση προσφυγικής κατοικίας στη Νέα Κοκκινιά (Νίκαια)

Τυπολογία κατοικίας στα «Γερμανικά»

Αποτύπωση προσφυγικής κατοικίας στη Νέα Κοκκινιά (Νίκαια)

«Προσφυγικές γειτονιές του Πειραιά: Από την ανάδυση στην ανάδειξη της ιστορικής μνήμης», Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, τελικό τεύχος του ερευνητικού προγράμματος, Ιούνιος 2018, σ. 250 – 256.

Ενδιαφέρον έχει να εξετάσουμε από το απόσπασμα που ακολουθεί πώς ήταν το εσωτερικό κάποιων από τις προσφυγικές κατοικίες.

«Το εσωτερικό των σπιτιών εντυπωσίαζε με την καθαριότητα και την τάξη που επικρατούσε σ' αυτό, αν και τα περιορισμένα δωμάτια ασφυκτιούσαν από τα χρηστικά αντικείμενα, τα απαραίτητα για την καθημερινή διαβίωση των ενοίκων. Ο μπουφές με τα γυαλικά, η τραπεζαρία, η γωνιά των ρούχων και οι συμπληρωματικές ντιβανοκασέλες ήταν τα συνήθη υπάρχοντα είδη των σπιτιών, ενώ αν δεν διέθεταν περισσευούμενο δωμάτιο μπορούσε κανείς στον ίδιο χώρο να συναντήσει τη ντουλάπα, το ψυγείο, ακόμη και το διπλό κρεβάτι του ζευγαριού».

Renee Hirschon - Φιλιππάκη, *Κληρονόμοι της Μικρασιατικής Καταστροφής. Η κοινωνική ζωή των Μικρασιατών προσφύγων στον Πειραιά*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2006.

- Δημιουργούμε μια ομάδα για τη μελέτη πρωτογενών πηγών με μεθόδους εργασίας: α) την έρευνα πεδίου (field study) και β) την ανάλυση εικόνων.

Η έρευνα πεδίου προβλέπει 4 στάδια. 1ο στάδιο: Αναγνώριση της περιοχής από τον εκπαιδευτικό, προετοιμασία πιθανών δραστηριοτήτων και πρόβλεψη υλικών που ενδέχεται να χρειαστεί η ομάδα (για παράδειγμα, φωτογραφική μηχανή, κιάλια, μπλοκ ζωγραφικής). 2ο στάδιο: Συζήτηση στην τάξη

σχετικά με τους στόχους της συγκεκριμένης δραστηριότητας. 3ο στάδιο: Εργασία στο πεδίο. 4ο στάδιο: Εργασία στο σχολείο μετά την επίσκεψη. Γίνεται ανασκόπηση της επίσκεψης και αξιολόγησή της. Συγκεντρώνεται το υλικό και ακολουθεί προγραμματισμός για το πώς θα παρουσιαστεί στην ευρύτερη σχολική κοινότητα.

Όταν βρεθούμε στην προσφυγική γειτονιά φωτογραφίζουμε τα σπίτια ή όσες / όσοι έχουμε διάθεση να σχεδιάζουμε. Επίσης, έχουμε τη δυνατότητα να καταγράψουμε προφορικές μαρτυρίες από δεύτερης και τρίτης γενιάς πρόσφυγες από τον μεγάλο διωγμό του 1922. Ήδη από την επίσκεψή μας σε μουσεία και αρχεία – βιβλιοθήκες έχουμε συλλέξει φωτογραφίες της περιοχής όπου εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες και μπορούμε να εντοπίσουμε τις οικιστικές, περιβαλλοντικές αλλαγές μελετώντας όψεις της γειτονιάς από διαφορετικές εποχές.

Τα ακόλουθα ερωτήματα μπορούν να λειτουργήσουν σαν άξονες προβληματισμού:

- Παρατηρώντας τη συνοικία και βλέποντας φωτογραφίες από τα πρώτα χρόνια κατασκευής του προσφυγικού συνοικισμού ποιες μεταβολές διαπιστώνουμε; Τι έχει αλλάξει στη γειτονιά; Τι παραμένει ίδιο;
- Αναγνωρίζουμε παλιά προσφυγικά σπίτια που βλέπαμε στις ασπρόμαυρες φωτογραφίες που έχουμε συγκεντρώσει; Υπάρχουν αλλαγές (π.χ. επεκτάσεις/προσθήκες, παντζούρια και πόρτες από διαφορετικό υλικό) σε αυτά τα σπίτια;
- Κατά την περιήγησή μας στον τόπο ποιες σκέψεις και συναισθήματα μας δημιουργούνται;

Διαβάζουμε μία ενδεικτική μαρτυρία κόρης προσφύγων που ζει στη Νίκαια.

«Δε θέλησα ποτέ να φύγω από δω γιατί εδώ γεννήθηκε και πέθανε η μητέρα μου. Με αυτόν τον τρόπο νιώθω κοντά της. Ο μπαμπάς μου ήρθε από τον Πόντο».

Κωνσταντίνα Λουκά, «Μια βόλτα στα προσφυγικά», ημερομηνία ανάκτησης 25/4/2022
<https://www.penna.gr/reportage/2258-mia-volta-sta-prosfygika>

- Στην έρευνα πεδίου (field study), η βιωματική εμπειρία του χώρου αποκαλύπτει ένα πλέγμα σημείων στα οποία μπορεί κανείς να εγγράψει τη δική του αφηγηματική διαδρομή.
Με θέμα **«Μια προσφυγική γειτονιά αφηγείται»** μπορούμε να οργανώσουμε: α) **Προσωρινή έκθεση φωτογραφιών και αποσπασμάτων μαρτυριών ή άλλων πρωτογενών πηγών** στον συγκεκριμένο χώρο και β) **«Παιχνίδια ρόλων»**. Έχοντας μελετήσει το υλικό μέσω του οποίου έχουμε

ευαισθητοποιηθεί στην έννοια της προσφυγιάς, δραματοποιούμε διαλόγους και «αποτυπώνουμε» με το σώμα μας πληροφορίες από τις πηγές που επεξεργαστήκαμε δημιουργώντας συμβολικές εικόνες,

Η έρευνα πεδίου μπορεί να ολοκληρωθεί με επιτελεστικότητα – performance. Αντλώντας έμπνευση από το τραγούδι «Τα σμυρναίικα τραγούδια», στίχοι Ηλίας Κατσούλης και τραγούδι Παντελής Θαλασσινός <https://www.greeklyrics.gr/stixoi/ta-smurneika-tragoudia/>, όσα παιδιά ασχολούνται με τη μουσική – ενδεικτικά αναφέρουμε κάποια όργανα όπως ντραμς, κιθάρα, τουμπολέκι – μπορούν να αντιπροτείνουν στο τραγούδι που ακούσαμε ένα αυτοσχέδιο δικό τους μουσικό κομμάτι. Παράλληλα, άλλη ομάδα παιδιών δημιουργεί ένα «ομαδικό γλυπτό» ενθέτοντας τον εαυτό της μπροστά στα προσφυγικά σπίτια.

- **Μετά την επίσκεψη στα προσφυγικά της Νίκαιας συζητάμε τις εντυπώσεις μας από την επίσκεψη μας και αξιολογούμε το υλικό το οποίο συγκεντρώσαμε. Στον προγραμματισμό που θα ακολουθήσει για το πώς θα παρουσιαστεί η εργασία που έχουμε ήδη κάνει στην ευρύτερη σχολική κοινότητα προτείνουμε τη δημιουργία ενός ψηφιακού τοίχου που μπορεί να αναρτηθεί στην ιστοσελίδα ή την ηλεκτρονική εφημερίδα του σχολείου ή των σχολείων της περιοχής μας ή τη δημιουργία μιας έκθεσης με θέμα «Οι δρόμοι της προσφυγιάς: 1922, 2015 και 2022»**

Στον πίνακα που ακολουθεί διακρίνεται ένα νέο αγόρι που στην πρώτη εικόνα έχει ανέφελο βλέμμα και σιγά σιγά στα επόμενα στιγμιότυπα που κατακλύζεται από αποκόμματα εφημερίδων σκοτεινιάζει το πρόσωπο και βαραίνει η διάθεσή του. Με έμπνευση την δημιουργία *Transformation. Bad news* του Robert Indermaur, μπορείτε να δημιουργήσετε κι εσείς εικαστικά στιγμιότυπα από τη ζωή των ανθρώπων που ζούσαν ειρηνικά και σταδιακά οι ζωές τους βάρυναν όταν ο πόλεμος τους ανάγκασε να πάρουν τον δρόμο της προσφυγιάς.

Robert Indermaur, *Transformation. Bad news* (1995), Das Gelbe Haus, Flims

Στις φωτογραφίες, σε «στιγμιότυπα» παρουσιάζονται στοιχεία που αφορούν την προσφυγιά και τη μετανάστευση στην Ελλάδα του 20 ου και 21 ου αιώνα όπως παρουσιάστηκαν από τη Ζέτα Παπανδρέου σε ανακοίνωσή της στην Ημερίδα «Το πολύπτυχο της ιστορικής εκπαίδευσης», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Π.Τ.Δ.Ε., 12/12/2015.

Στη δική μας εικαστική πρόταση μπορούμε να εντάξουμε στοιχεία (φωτογραφίες, προφορικές μαρτυρίες, video, άρθρα δημοσιογράφων, εκθέσεις Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων) από τις συνθήκες της επιβίωσης των σύγχρονων προσφύγων, επισημαίνοντας ομοιότητες και διαφορές που οι πρόσφυγες του τότε και του σήμερα συνάντησαν στο ταξίδι της προσφυγιάς και της εγκατάστασης στην Ελλάδα.

Γλωσσάρι

ανταλλαγή πληθυσμών: η παράλληλη μετακίνηση ανθρώπων από τον τόπο τους μετά από μία διεθνή συμφωνία (Ιωάννης Κολιόπουλος, Αθανάσιος Καλλιανιώτης, Ιάκωβος Μιχαηλίδης, Χαράλαμπος Μηνάογλου, *Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου*, Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού - Βιβλίο μαθητή, σ. 201)

γενοκτονία: η συστηματική και ολοκληρωτική εξόντωση φυλής ή έθνους. (Γιώργος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 1998, σ. 414)

εθνοκάθαρση: η βίαιη μετακίνηση των μελών μιας εθνότητας από μια περιοχή ή / και ο αφανισμός τους, η μαζική τους εξόντωση. (Γιώργος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 1998, σ. 557)

εκτοπίζω: βγάζω κάποιον από τη θέση του, συνήθως παρά τη θέλησή του. (Γιώργος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 1998, σ. 584)

καταυλισμοί: πρόχειρη και προσωρινή διαμονή σε σκηνές (Ιωάννης Κολιόπουλος, Αθανάσιος Καλλιανιώτης, Ιάκωβος Μιχαηλίδης, Χαράλαμπος Μηνάογλου, *Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου*, Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού - Βιβλίο μαθητή, σ. 201)

μνήμη: α) η ικανότητα του νου να συγκρατεί γεγονότα, παραστάσεις, προηγούμενες εμπειρίες και να τα ανακαλεί με το κατάλληλο ερέθισμα, β) η λειτουργία του νου κατά την οποία συγκρατεί και ανακαλεί γεγονότα, παραστάσεις, εμπειρίες καθώς και ο χώρος του νου στον οποίο υποτίθεται ότι διατηρούνται αυτά. (Γιώργος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 1998, σ. 1118)

ξεριζωμός: η βίαιη εκδίωξη και οριστική απομάκρυνση από τη γενέτειρα. (Γιώργος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 1998, σ. 1230)

πρόσφυγας: το πρόσωπο που εξαναγκάζεται σε φυγή από τον μόνιμο τόπο εγκατάστασής του ή την πατρίδα του προκειμένου να αποφύγει διωγμούς από την κυρίαρχη εξουσία. (Γιώργος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 1998, σ. 1515)

Σμύρνη: πόλη στα παράλια της Μικράς Ασίας με πολυάριθμο τότε ελληνικό πληθυσμό (Ιωάννης Κολιόπουλος, Αθανάσιος Καλλιανιώτης, Ιάκωβος Μιχαηλίδης, Χαράλαμπος Μηνάογλου, *Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου*, Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού - Βιβλίο μαθητή, σ. 191)

ταυτότητα: το σύνολο των διαφοροποιητικών χαρακτηριστικών, των γνωρισμάτων που καθορίζουν τι είναι κάτι / ποιος είναι κάποιος, που επιτρέπουν την αναγνώρισή του. (Γιώργος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 1998, σ. 1764)

Ύπατη αρμοσσία του Ο.Η.Ε.: Η Ύπατη αρμοσσία του Ο.Η.Ε. (UNCHR) για τους πρόσφυγες ιδρύθηκε το 1950, μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, προκειμένου να βοηθήσει τα εκατομμύρια των Ευρωπαίων που είχαν εκτοπιστεί ή χάσει τα σπίτια τους. Σήμερα, αρκετές δεκαετίες αργότερα, ο Οργανισμός αυτός συνεχίζει να εργάζεται σκληρά προστατεύοντας και βοηθώντας τους πρόσφυγες σε όλο τον κόσμο.

[https://www.unhcr.org/gr/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%af%ce%b1-%cf%84%ce%b7%cf%82-%cf%8d%cf%80%ce%b1%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b1%cf%81%ce%bc%ce%bf%cf%83%cf%84%ce%b5%ce%af%ce%b1%cf%82,](https://www.unhcr.org/gr/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%af%ce%b1-%cf%84%ce%b7%cf%82-%cf%8d%cf%80%ce%b1%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b1%cf%81%ce%bc%ce%bf%cf%83%cf%84%ce%b5%ce%af%ce%b1%cf%82)

ανάκτησης 26/4/2022)

ημερομηνία

Βιβλιογραφικές πηγές

Αρσέλ Τατά Λίμπυ (2014) *Με το Διωγμό στην ψυχή. Το τραύμα της Μικρασιατικής Καταστροφής σε τρεις γενιές*, Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος.

Βαμβακάρης Μάρκος (1978) *Αυτοβιογραφία*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Βλαχάκη Μαρία (2019) «Έρευνα-Δράση, πολιτισμική και κοινωνική αειφορία: με αφορμή μία μουσειακή έκθεση για την προσφυγιά και τη μετανάστευση», Στο Αυγητίδου, Σ. Κατσαρού, Σ. Τσάφος Β. (επιμ.) Τόμος Πρακτικών Επιστημονικού Συμποσίου για την *Εκπαιδευτική Έρευνα-Δράση: Ζητούμενα, Συγκρούσεις & Προοπτικές*, 1-2/4/2017, Φλώρινα, Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας, Ι.Ε.Π., C.A.R.N., ISBN 978-618-80640-6-5, σελ. 45-58. http://www.actionresearch.gr/sites/default/files/2o_symposio_0.pdf

Hirschon – Φιλιππάκη Renee (2006) *Κληρονόμοι της Μικρασιατικής Καταστροφής. Η κοινωνική ζωή των Μικρασιατών προσφύγων στον Πειραιά*, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Λάδης Φώντας (εισαγωγή, έρευνα, παρουσίαση) (1993) *Χαίρε μέσα από τη μάχη. Μακεδονία – Θράκη – Μικρασία 1918 – 1922*, Αθήνα: Τροχαλία.

Μίλτον Γκάλις (2008) *Χαμένος παράδεισος. Σμύρνη 1922. Η καταστροφή της μητρόπολης του μικρασιατικού Ελληνισμού*, μετάφραση: Αλέξης Καλοφωτιάς, Αθήνα: Μίνωας.

Μπαμπινιώτης Γιώργος (1998) *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.

Παπασταθοπούλου Χριστίνα, «Τα προσφυγικά της Νίκαιας και η διάσωσή τους», <https://www.efsyn.gr/nisides/316853-ta-prosfygika-tis-nikaias-kai-i-diasosi-toys>

Παραράς Σταμάτης (2015) *Η Καλαμαριά όπως τη ζήσαμε*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Προκοπίου Γιώργος (2010) *Ζωγραφίζοντας τον πόλεμο και την ειρήνη*, Αθήνα.

Ρηγοπούλου Πέπη (2014) *Θάλαμος ανανήψεως*, Αθήνα: Εκδόσεις Ταξιδευτής.

Σακκά Βασιλική, Ιστορία, «Το προσφυγικό ζήτημα της Ελλάδας κατά τον Μεσοπόλεμο», Διδακτικές προτάσεις, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου.

Τσιραμπίδης Ανανίας, Καζαντζίδου Μαρία, Τελλίδου Ειρήνη (2013) *Θεσσαλονίκη, πρωτεύουσα των προσφύγων. Οι πρόσφυγες στην πόλη από το 1912 μέχρι σήμερα*. Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Υπατη Αρμοστεία, Εκπαιδευτικό υλικό, https://www.unhcr.org/gr/ekpaideutiko_yliko (Τελευταία πρόσβαση, 1/2/2022).

Εγχειρίδιο σχολικών πολιτιστικών προγραμμάτων για την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Συμβούλιο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Ιωαννίδου, Ελένη και Ροντρίγκεζ Χοσέ (επιμ.) (1998). *Η Καλαμαριά στο Μεσοπόλεμο (1920 – 1940)* (1998) *Πρόσφυγες. Δημιουργώντας τη νέα Πατρίδα*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Κοινωνικός και χωρικός άτλαντας του προσφυγικού Πειραιά, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (Ε.Ι.Ε) και Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (Ε.Μ.Π.), Αθήνα 2018, ημερομηνία ανάκτησης 26/4/2022, <https://www.athenssocialatlas.gr/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF/%CE%BA%>

«Μια βόλτα στα προσφυγικά», ημερομηνία ανάκτησης 25/4/2022 <https://www.penna.gr/reportage/2258-mia-volta-sta-prosfygika>

Μικρασιάτες Κωνσταντινουπολίτες. Καλλιτέχνες της Δημοτικής Πινακοθήκης. Μνήμες 1922 – 1992, Αθήνα: Δημοτική Πινακοθήκη.

Vlachaki Maria, 23rd Primary School of Kalamaria: Oral histories connect native and refugee students in a Greek school, School Education Gateway Europe's online platform for school education: <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/latest/news/oral-histories-greek-school.htm>

Προσφυγικά Νίκαιας, 100 χρόνια μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Σχέδια για το μέλλον με το βλέμμα στο παρελθόν, <https://www.pontosnews.gr/665765/politika-mikrasiatika/prosfygika-nikaias-100-chronia-meta-ti-mikrasiatiki-katastrofi/>

«Προσφυγικές γειτονιές του Πειραιά: Από την ανάδυση στην ανάδειξη της ιστορικής μνήμης», Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, τελικό τεύχος του ερευνητικού προγράμματος, Ιούνιος 2018, σ. 250 – 256, ημερομηνία ανάκτησης 25/4/2022, <https://attikipedia.sadas-rea.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE>

Προτεινόμενες Ψηφιακές Πύλες για αναζήτηση επιπλέον υλικού για τις δράσεις μας

Ψηφιακό Μουσείο Νέας Σμύρνης <https://www.smyrnimuseum.gr/>, ημερομηνία ανάκτησης 21/5/2022

Ταινία: Μαρία Ηλιού, Σμύρνη. Η καταστροφή μιας κοσμοπολίτικης πόλης, Proteus, Archive Preservation / Bodossakis Foundation, https://www.youtube.com/watch?v=trrCA77LDow&ab_channel=%CE%9A%CE%A1%CE%97%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A3%CE%95%CE%9A%CE%94%CE%9F%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3, ημερομηνία ανάκτησης 21/5/2022

Παράρτημα

Μετάφραση στο φιλμ του George Magarian «Πρόσφυγες του 1922. Σμύρνη, Αθήνα, Πειραιάς» (4^ο φύλλο εργασίας)

Πρόσφυγες του 1922, Σμύρνη, Αθήνα, Πειραιάς (George Magarian)

<https://www.youtube.com/watch?v=wJPNstY079g>

The people in this war – ridden territory are almost continually subject to famine, exposure and even worse dangers.

Οι άνθρωποι σε αυτήν την περιοχή που πλήττεται από τον πόλεμο αντιμετωπίζουν διαρκώς τον λιμό, ή ακόμη και την έκθεση σε χειρότερους κινδύνους.

The water front

Το υδάτινο μέτωπο

French street, Smyrna shopping center.

Ο δρόμος, το εμπορικό κέντρο της Σμύρνης.

The Y. M. C. A. (Young Men' s Christian Association) in Smyrna.

Η οργάνωση Y. M. C. A. (Χριστιανική Αδελφότης Νέων) στη Σμύρνη.

The Y. M. C. A. and the Y. W. C. A. (Young Women' s Christian Association) are not relief organizations, but in time of disaster they respond to the emergency. Thus, when Smyrna burned they helped the American

Community to organize relief work. The survivors of the Holocaust were crowded into boats and landed at the island of Mytilene, Athens, Saloniki and other points.

Οι Υ. Μ. C. Α. και Υ. W. C. Α. (Χριστιανική Αδελφότης Νέων Γυναικών) δεν είναι οργανώσεις βοήθειας, αλλά σε καιρό πολέμου ανταποκρίνονται στην έκτακτη ανάγκη. Έτσι, όταν κήκε η Σμύρνη, βοήθησαν την Αμερικανική Κοινότητα να οργανώσει τρόπους για την ανακούφιση του πληθυσμού. Οι επιζώντες του Ολοκαυτώματος [της καταστροφής της Σμύρνης] επιβιβάστηκαν ο ένας πάνω στον άλλο σε καράβια και αποβιβάστηκαν στη Μυτιλήνη, στον Πειραιά, στη Θεσσαλονίκη ή σε άλλα μέρη.

One of fifty ships placed under command of "Admiral" Jennings by the greek government. Mr Jennings in peace times, is Boys Work Secretary in the Smyrna Y. M. C. A.

Η ελληνική κυβέρνηση, ένα από τα πενήντα πλοία που μετέφεραν πρόσφυγες, το έθεσε υπό τη διοίκηση του «Ναυάρχου» Τζένινγκς. Ο κ. Τζένινγκς σε καιρούς ειρήνης, ήταν γραμματέας στη Χριστιανική Αδελφότητα Νέων (Υ. Μ. C. Α) Σμύρνης.

Some of the "troubles" were little one. A million destitute, starving people from Smyrna and the interior have been driven into Greece for refuge. Greece can not take care of them.

Μερικά από τα «προβλήματα» ήταν μικρά. Ένα εκατομμύριο άποροι, πεινασμένοι άνθρωποι από τη Σμύρνη και το εσωτερικό της Τουρκίας έχουν βρει καταφύγιο στην Ελλάδα. Η Ελλάδα δεν μπορεί να τους φροντίσει.

Through emergency relief measures, hastily executed by the two "Ys" and the near east relief, thousands were saved from starvation.

Μέσω των έκτακτων μέτρων βοήθειας, τα οποία άμεσα υλοποιήθηκαν από τους δύο Χριστιανικούς Συλλόγους Νέων και Γυναικών (Υ. Μ. C. Α. και Υ. W. C. Α.) στην ανατολική ακτή, χιλιάδες άνθρωποι σώθηκαν από την πείνα.

American flour. Soup. Milk. Bread.

Αμερικάνικο αλεύρι. Σούπα. Γάλα. Ψωμί.

It looks like a picnic, until you note the ravenous way they got at it. But mental anguish is in many cases, more distracting than hunger. Here, refugees are trying to learn of lost loved ones.

Μοιάζει με πικνίκ, δεν είναι όμως. Αρκεί να παρατηρήσετε τον αδηφάγο τρόπο τους. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις η ψυχική οδύνη κυριαρχεί πολύ περισσότερο κι από την πείνα. Εδώ, οι πρόσφυγες προσπαθούν να μάθουν για την τύχη των χαμένων αγαπημένων τους προσώπων.

Through the information bureau, conducted by the two "Ys", many families are re – united. The bureau broad casts the names of all missing to all relief camps, where lists are posted.

Μέσω του ενημερωτικού γραφείου που διοικούν οι δύο Χριστιανικοί Σύλλογοι Νέων και Γυναικών (Y. M. C. A. και Y. W. C. A.), πολλές οικογένειες ενώνονται ξανά. Το γραφείο ανακοινώνει τα ονόματα όλων των αγνοουμένων σε όλους τους καταυλισμούς, αναρτώνται και σχετικές λίστες.

Miss Myrtle Nolan and miss Jean Christie, American Y. M. C. A. workers, are seen here registering the refugees.

Η δεσποινίς Μιρτλ Νόλαν και η δεσποινίς Ζαν Κρίστι, αμερικανίδες υπάλληλοι της Y. M. C. A., φαίνονται εδώ να καταγράφουν τους πρόσφυγες.

Nicholaos Anagnostopoulos learns that his little daughter, Eleni, is safe in Saloniki, what matters now an empty stomach.

Ο Νικόλαος Αναγνωστόπουλος μόλις μαθαίνει ότι η μικρή του κόρη, η Ελένη, είναι ασφαλής στη Θεσσαλονίκη, Αυτό έχει σημασία τώρα κι όχι το άδειο στομάχι!

In the warm sunny days of autumn, organized play brought happiness to the forlorn children.

Τις ζεστές ηλιόλουστες μέρες του φθινοπώρου, το οργανωμένο παιχνίδι έφερνε την ξεγνοιασιά στα εγκαταλελειμμένα παιδιά.

But the cold nights, spent on hard slab stones out of doors, saped their vitality. Here is a group awaiting medical attention.

Αλλά οι κρύες νύχτες, πάνω στις κρύες πέτρινες πλάκες, μείωναν τη ζωντάνια τους. Εδώ, μια ομάδα προσφύγων περιμένει ιατρική βοήθεια.

Improvised maternity wards were set up.

Δημιουργήθηκαν αυτοσχέδια μαιευτήρια.

A two day old, found abandoned on the steps of the greek church.

Ένα μωρό δύο ημερών βρέθηκε εγκαταλελειμμένο στα σκαλιά της ελληνικής εκκλησίας.

Come closer please.

Ελάτε πιο κοντά, σας παρακαλώ.

Not more than 5% of the refugees are able – bodied men. The rest are old people, women and children. They are incompetent to provide for themselves.

Οι υγιείς, ικανοί άνδρες δεν είναι περισσότεροι από το 5% των προσφύγων. Οι υπόλοιποι, γέροι, γυναίκες και παιδιά, είναι ανίκανοι να προστατεύσουν τον εαυτό τους.

Here in Athens, the few surviving men are bulding mud brick houses to ward off the impending winter.

Εδώ στην Αθήνα, οι λίγοι επιζήσαντες χτίζουν σπίτια από τούβλα και λάσπη, προκειμένου να προστατευτούν από τον χειμώνα που πλησιάζει.

But this winter, already upon them, finds thousands with no better shelter than a strip of sheet iron.

Αλλά, ο χειμώνας που ήδη έφτασε, βρίσκει χιλιάδες πρόσφυγες με μοναδικό καταφύγιο μια λωρίδα λαμαρίνας.

The Y. M. C. A. handed out all the clothes it could get, not enough to go around.

Ο σύλλογος Y. M. C. A. (Χριστιανική Αδελφότης Νέων) μοίρασε όσο το δυνατόν περισσότερα ρούχα, σίγουρα όχι αρκετά για όλους.

Improvised concentration camps like this one breed disease.

Αυτοσχέδιοι καταυλισμοί, όπως αυτός, δημιουργούν το περιθώριο για την εκδήλωση ασθενειών.

Right now, thousands are dying from hunger, exposure and sickness. Relief is imperative.

Αυτή τη στιγμή, χιλιάδες πεθαίνουν από την πείνα, την έκθεση στις καιρικές συνθήκες και τις ασθένειες. Η ανακούφισή τους είναι επιβεβλημένη.

Χρήσιμα δωρεάν ψηφιακά εργαλεία

Αφίσσα, PosterMyWall (<https://www.postermywall.com/>)

Ψηφιακός Τοίχος, Padlet (<https://el.padlet.com/dashboard>)

Κόμικ (graphic novel), StoryBoardThat (<https://www.storyboardthat.com/>)

Εννοιολογικός χάρτης (Mind Map), Mindomo (<https://www.mindomo.com/>) και Mindmeister (<https://www.mindmeister.com/>)

Ψηφιακή χρονογραμμή, δείτε το ψηφιακό εργαλείο **Timeline**

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ ΜΕ ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ STORYMAP

http://lindseywieck.org/fall_2016_sf/storymapjstutorial.html

<http://medieval.com/hackinghumanities2015/blog/storymap-js-tutorial/>

https://guides.library.ucsc.edu/DSCguides/StorymapJS_ChangingBasemaps

VIDEO ΜΕ ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ STORYMAP

https://www.youtube.com/watch?v=X4gOXga-Q_w

<https://www.youtube.com/watch?v=rSw3ZO8gDgc>

<https://www.youtube.com/watch?v=p1Z3hlaTaQ4>